

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีการก่อสร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2340 เป็นเวลากว่า 200 ปี ปัจจุบันมีพื้นที่ 46 ตารางกิโลเมตร ประชากรในปี พ.ศ. 2546 มีจำนวน 130,593 คน นับเป็นเมืองหลักเมืองหนึ่งของประเทศไทยที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2504-2509 ยังได้มีการวางและจัดทำผังเมืองใหม่ ย้ายศาลากลางจังหวัด และสร้างศูนย์ราชการในบริเวณสนามบินเก่า ย้ายสนามบินออกไปอยู่นอกเมือง มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นในจังหวัดขอนแก่น ตามมติของคณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2505 ส่งผลให้ชุมชนเมืองขอนแก่นมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในบริเวณกลางเมือง ซึ่งเป็นย่านที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว มีการใช้ประโยชน์ที่ดินในเชิงธุรกิจมากขึ้น ทำให้พื้นที่สวนสาธารณะลดน้อยลงไป บางแห่งมีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ และบางแห่งไม่มีคนเข้าไปใช้ไม่มากเท่าที่ควรจะเป็น

สวนสาธารณะโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นพื้นที่สีเขียว มีการปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่น และมีลักษณะการออกแบบพื้นที่เพื่อให้เกิดกิจกรรมหลากหลาย และมีการคำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพพื้นที่กับพฤติกรรมการใช้งาน ปัจจุบันเขตเทศบาลนครขอนแก่นมีพื้นที่สีเขียวที่ใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ คิดเป็นพื้นที่ 3.79 ตารางกิโลเมตร มีสวนสาธารณะหลัก 3 แห่ง คือ สวนบึงแก่นนคร, สวนรัชดานุสรณ์ และสวนประตูเมือง แต่ละแห่งมีลักษณะการออกแบบเพื่อการใช้สอยที่แตกต่างกัน หากนำพื้นที่มาเทียบต่อประชากรในเขตเทศบาล พ.ศ. 2546 ซึ่งมีประชากร 130,593 คน จะเท่ากับ 29 ตารางเมตรต่อคน ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 16 ตารางเมตรต่อคน ปัญหาของเขตเทศบาลนครขอนแก่นไม่ได้อยู่ที่ปริมาณที่ดิน กลับพบว่ามีพื้นที่บางส่วนถูกปล่อยร้าง ไม่มีคนเข้าไปใช้ ซึ่งอาจเกิดจากสภาพของพื้นที่ที่ไม่ตรงกับพฤติกรรมการใช้ การเกิดปัญหานี้ทำให้การใช้ประโยชน์ในพื้นที่สวนสาธารณะอาจไม่คุ้มค่ากับพื้นที่ที่จัดทำขึ้น

ดังนั้นการศึกษานี้จึงเป็นการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาสวนสาธารณะที่คำนึงถึงพฤติกรรมการใช้มากขึ้น ผลที่ได้สามารถเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนแนวทางการออกแบบสวนสาธารณะที่จะเกิดขึ้นให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ใช้เพื่อประสิทธิภาพในการใช้พื้นที่ต่อไปทั้งในจังหวัดขอนแก่นเอง และจังหวัดที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

1. ศึกษาปัจจัยทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้-ไม่ใช้ และการกระจายตัวการใช้งานในสวนสาธารณะ
2. ศึกษาลักษณะพื้นที่สวนสาธารณะบริเวณที่มีผู้ใช้มาก-น้อย และบริเวณที่ไม่มีการใช้
3. สรุปและวิเคราะห์ผลที่ได้ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการออกแบบสวนสาธารณะที่เหมาะสมต่อการใช้ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น และเป็นแนวทางในการศึกษาการออกแบบสวนสาธารณะที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต

3. คำถามในการศึกษา

1. สภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ และปัจจัยทางกายภาพของสวนสาธารณะมีผลต่อพฤติกรรมการใช้-ไม่ใช้ และการกระจายตัวในการใช้หรือไม่
2. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่มีการใช้เบาบาง หรือไม่มีการใช้งานในสวนสาธารณะมีลักษณะเป็นอย่างไร และสาเหตุของการไม่ใช้คืออะไร

4. ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้จะศึกษาลักษณะพฤติกรรมการใช้พื้นที่สำหรับกิจกรรมต่างๆ ในสวนสาธารณะ รวมทั้งยังศึกษาผู้ที่ไม่ใช้สวนด้วย โดยพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ของสวนกับพฤติกรรมการใช้ ซึ่งศึกษาจากผู้ใช้และไม่ใช้สวนสาธารณะที่อยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ตามหัวข้อที่สอดคล้องกับคำถามในการศึกษา โดยการศึกษานี้จะศึกษาพฤติกรรมการใช้ในสวนสาธารณะ 3 แห่งที่อยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น คือ สวนบึงแก่นนคร, สวนรัชดานุสรณ์ และสวนประตูเมือง ซึ่งพื้นที่ที่จะทำการศึกษาเป็นพื้นที่สาธารณะทั่วไปของสวน โดยไม่รวมถึงสวนที่เป็นอาคารสำนักงาน, เรือนเพาะชำ และอาคารซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ปิดเพื่อใช้ทำกิจกรรมเฉพาะ

5. ข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษานี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เฉพาะพื้นที่ที่มีลักษณะทางสภาพแวดล้อม และพื้นฐานของประชากรที่ใกล้เคียงเท่านั้น

6. ขั้นตอนการศึกษา

1. การตั้งคำถามในการศึกษา เพื่อกำหนดทิศทางในการศึกษา
 - 1.1. กำหนดทิศทางของวิทยานิพนธ์
 - 1.2. วางแผนโครงการศึกษา ได้แก่ การกำหนดความสำคัญของปัญหา, การศึกษาหาความเป็นไปได้, การกำหนดตัวแปร โดยการวางแผนงานศึกษาให้ชัดเจน เพื่อให้งานศึกษาเกิดคุณประโยชน์และความน่าสนใจรวมถึงความเป็นไปได้
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

ในขั้นตอนนี้จะทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ทฤษฎี และหลักการเบื้องต้นที่เกี่ยวข้อง

 - 2.1. ทฤษฎี หรือจุดมุ่งหมายทางทฤษฎีที่เกี่ยวกับแนวทางการออกแบบพื้นที่สวนสาธารณะ
 - 2.2. ศึกษากรณีศึกษาเพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการออกแบบพื้นที่สวนสาธารณะ
 - 2.3. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และรายงานข้อมูลการศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการ
 - 2.4. การสังเกตการณ์เบื้องต้น
 - 2.5. การตั้งข้อสังเกต กำหนดตัวแปรที่เกี่ยวข้อง กำหนดกลุ่มตัวอย่าง ออกแบบแบบสอบถาม และแบบบันทึกพฤติกรรม
3. การสำรวจภาคสนาม
 - 2.1. การสังเกตการณ์ และทำผังบันทึกพฤติกรรม (Behavior map)
 - 2.2. นำผลเบื้องต้นจากผังบันทึกพฤติกรรมตั้งเป็นข้อสังเกต และสมมติฐานเพื่อออกแบบแบบสอบถาม
4. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

กระจายแบบสอบถามตามวิธีการสุ่มตัวอย่างที่กำหนด
5. การอภิปรายผลข้อมูล

โดยอาศัยทฤษฎีหลักการทางสถิติเชิงพรรณนา ผนวกกับแนวความคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อสรุป และทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการตัดสินใจทำกิจกรรมของคนกับพื้นที่สวนสาธารณะ ดังนี้

 - 5.1 การอภิปรายผลอ้างอิงถึงข้อคำถามในการศึกษา
 - 5.2 นำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับค่าตัวแปร ทั้งตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม
 - 5.3 เปรียบเทียบกับแนวความคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ทั้งจากทฤษฎีและหลักการ

6. การสรุปผลการศึกษาและเสนอแนะ

ผลสรุปเป็นบทสรุปท้ายของรายงานการศึกษา โดยนำผลที่ได้จากการอภิปรายผลข้อมูลมาสรุปให้เห็นสิ่งที่ได้พบจากงานศึกษา อธิบายผลจากการศึกษาว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งอย่างไรกับคำถามในงานศึกษา และข้อสมมุติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่ เพราะเหตุใด

หลังจากที่ได้สรุปแล้ว จะทำการเสนอแนะจากผลการศึกษาที่ได้และแนวทางในการทำการศึกษาศึกษาในครั้งต่อไป เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ออกแบบ ผู้ค้นคว้า ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ได้โดย ข้อสรุปและข้อเสนอนี้จะได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ของงานศึกษาทั้งหมด

7. คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

พฤติกรรมการใช้ หมายถึง พฤติกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ และออกกำลังกายของผู้ใช้สวนสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ที่ทำกิจกรรม ประเภทของกิจกรรม ซึ่งทำภายในสวนสาธารณะที่ใช้ทำการศึกษา

สวนสาธารณะ หมายถึง ที่ว่างของเมือง (Open Space) ที่เป็นพื้นดินและพื้นน้ำที่มีการจัดภูมิทัศน์ให้เกิดความสวยงามเท่าที่จะทำได้ และมีจุดมุ่งหมายให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ คลายความเครียด เป็นที่ออกกำลังกาย เล่นกีฬา เดินเที่ยวเล่นสำหรับสาธารณะชนทั่วไปโดยไม่คิดค่าตอบแทน ในการศึกษาจะใช้สวนสาธารณะที่อยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น 3 แห่ง คือ สวนบึงแก่นนคร, สวนรัชดานุสรณ์ และสวนประตูเมือง ซึ่งมีรัศมีการให้บริการ 1-5 กม. (อ้างอิงจากรัศมีการให้บริการสวนระดับย่านในเขตกรุงเทพฯ)

สภาพแวดล้อมทางภูมิทัศน์ หมายถึง สภาพพื้นที่ของสวนสาธารณะที่มีผลต่อกิจกรรม และสภาพที่เกิดของกิจกรรม เป็นพื้นที่ภายในสวนสาธารณะทั้งที่มีการใช้และไม่ใช้

ผู้ใช้สวนสาธารณะ หมายถึง บุคคล หรือกลุ่มคนที่เข้ามาพักผ่อน และใช้พื้นที่ภายในสวนสาธารณะทั้ง 3 แห่งที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้ จำแนกโดยความถี่ในการเข้ามาใช้สวนสาธารณะใน 1 ปี

พื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่บริเวณที่บุคคลทั่วไปมีสิทธิสามารถเข้าไปใช้สอยได้อย่างอิสระภายใต้ขอบเขตอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของสังคม หรือของผู้ดูแลพื้นที่นั้น

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพการใช้กิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่จริง สภาพปัญหาของการใช้พื้นที่ ลักษณะการกระจายตัวของกิจกรรมในพื้นที่เปิดโล่ง และปัจจัยทางกายภาพที่มีผลต่อพฤติกรรมการใช้และความพึงพอใจ
2. ผลการศึกษาใช้เป็นข้อพิจารณาประกอบแนวทางการออกแบบ จัดสร้างสวนสาธารณะที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงการปรับปรุงเพื่อเพิ่มศักยภาพของสวนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

